

ESI

Lahtinen Päivi(OM), Aittoniemi
Eeva(OM)

30.09.2020

Viite

Asia

Oikeusministerien epävirallinen videokokous 9.10.

Suomea edustaa oikeusministerien epävirallisessa videokokouksessa oikeusministeri Henriksson.

Epävirallisessa ministerien videokokouksessa ei tehdä päätöksiä.

Oikeusministerit käsittelevät päätelmiä digitalisaation hyödyntämisestä oikeussuojan saatavuuden parantamiseksi. Päätelmissä painotetaan yhteistyön sekä tehokkaan oikeussuojan turvaamisen tarvetta, ja käydään läpi keskeisiä digitaalisen kehityksen mukanaan tuomia näkökulmia, kuten digitaalisten taitojen merkitys sekä tekoälyn hyödyntäminen. Ministerit käsittelevät myös vuosittaisia perusoikeuspäätelmiä, joihin on koottu keskeisiä linjauksia siitä, miten unionin yhteiset arvot ja perusoikeudet tulisi ottaa huomioon digiteknologian ja tekoälyn parissa tehtävässä työssä.

Kokouksessa käydään EU:n perusoikeusviraston johtajan kanssa keskustelu perusoikeuksista, erityisesti antisemitismien ja vihapuheiden osalta. Suomi korostaa EU:n yhteisiä arvoja, joihin kuuluvat ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Komissio esittelee kokouksessa myös lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnan tehostamista koskevan EU:n strategian, ja asiasta käydään keskustelu.

Oikeusministerit saavat lisäksi kokouksessa tilannekatsauksen sähköistä todistusaineistoa koskeviin kansainvälisiin neuvotteluihin sekä Euroopan syyttäjänviraston perustamisen etenemiseen.

Muissa asioissa esillä on mm. komission selostus toimenpiteistään sen jälkeen, kun unionin tuomioistuin 16.7. totesi pätemättömäksi Yhdysvaltojen tietosuojan tason riittävyyttä koskevan järjestelyn (ns. Schrems II -tuomio).

Asialista:**OIKEUSASIAT**

Esityslistan hyväksyminen

(mahd.) A-kohtien hyväksyminen

- a) Muiden kuin lainsäädäntöasioiden luettelo
- b) Lainsäädäntöasioiden luettelo (Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 16 artiklan 8 kohdan mukainen julkinen käsittely)

Lainsäädäntökäsittelyt

(Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 16 artiklan 8 kohdan mukainen julkinen käsittely)

Muut asiat

Käsiteltävänä olevat säädösehdotukset

Puheenjohtajavaltion tiedotusasia

Muut kuin lainsäädäntöasiat

Digitaalinen oikeus: oikeuden saatavuus

Neuvoston päätelmät "Oikeuden saatavuus – digitalisoinnin mahdollisuuksien hyödyntäminen" **(sivu 4)**

Hyväksyminen

EU:n strategia lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi **(sivu 8)**

Komission tiedotusasia

Keskustelu

Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) perustaminen **(sivu 18)**

Tilannekatsaus

Perusoikeudet

- a) Päätelmät perusoikeuskirjasta tekoälyn ja digitaalisen muutoksen yhteydessä **(sivu 21)**
Hyväksyminen
- b) Antisemitismi/vihapuhe **(sivu 25)**
Keskustelu Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) johtajan kanssa

Digitaalinen oikeus: sähköinen todistusaineisto **(sivu 31)**

- a) Neuvottelut sähköisen todistusaineiston saatavuutta yli rajojen koskevasta EU:n ja USA:n sopimuksesta
- b) Budapestin yleissopimuksen toista lisäpöytäkirjaa koskevat neuvottelut

Tilannekatsaus

Muut asiat

- a) Schrems II -tuomion jatkotoimet
Komission tiedotusasia
- b) Tuomittujen henkilöiden siirtäminen kolmansista maista kotijäsenvaltioihinsa
Liettuan valtuuskunnan tiedotusasia

Oikeusministeriö

PERUSMUISTIO

OM2020-00194

DJO

Pohjolainen Anna-Elina(OM)

23.09.2020

Asia

Neuvoston päätelmät digitalisaation hyödyntämisestä oikeussuojan saatavuuden parantamiseksi

Kokous

Oikeusministerien epävirallinen videokokous 09.10.2020

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Asiassa on tarkoitus antaa neuvoston päätelmät.

Suomen kanta

Suomi voi hyväksyä päätelmät. Suomi pitää tärkeänä, että tekstissä pyritään käyttämään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevaa vakiintunutta terminologiaa.

Pääasiallinen sisältö

Päätelmät on jaettu kuuteen osaan. Ensimmäisessä osassa korostetaan **oikeussuojan saatavuuden** olevan keskeinen EU:n perussopimukseen ja EU:n perusoikeuskirjaan perustuva oikeus ja yksi oikeusvaltion kulmakivistä. Päätelmissä neuvosto vahvistaa, että oikeus tehokkaihin oikeussuojakeinoihin tulee turvata myös digitaalisessa ympäristössä. Oikeudenhoidon digitaalisessa kehittämisessä tulee turvata ihmiskeskeisyys sekä tuomioistuinten riippumattomuus ja oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisessa ajassa. Kaikilla kansalaisilla tulisi olla yhdenvertaiset mahdollisuudet hyötyä digitaalisuuden luomista mahdollisuuksista. Erityisesti haavoittuvien ryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden, sekä rikosten uhrien tarpeet tulee ottaa huomioon. Digitaaliteknologian käyttö ei saa heikentää myöskään niiden ihmisten menettelyllisiä oikeussuojan takeita, joilla ei ole mahdollisuutta hyödyntää tällaista teknologiaa.

Päätelmien toisessa osassa korostetaan **digitaalisen oikeudenhoidon** olevan jo todellisuutta useissa jäsenvaltioissa, joiden tuomioistuimissa hyödynnetään digitaalisia työvälineitä, kuten sähköistä viestintää osapuolten välillä, sähköistä asiakirjojen toimittamista sekä videokuulemisia ja -kokouksia. Digitalisaation katsotaan luovan mahdollisuuksia parantaa oikeussuojan saatavuutta ja oikeudellisten menettelyjen tehokkuutta koko EU:n alueella. Tässä suhteessa jäsenvaltioita rohkaistaan hyödyntämään mm. eIDAS-asetuksen tarjoamia luottamuspalveluita. Tavoitteena tulee olla oikeudellisten ratkaisujen laadun ja läpinäkyvyyden parantaminen. Digitaaliteknologioiden hyödyntäminen ei saa heikentää oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Digitalisaation todetaan luovan mahdollisuuksia parantaa tiedonkulkua

mm. etäisten alueiden ja maaseudun asukkaiden näkökulmasta edellyttäen, että tälle luodaan tarvittavat tekniset puitteet. Samanaikaisesti tunnistetaan tarve varmistaa myös perinteisten ei-digitaalisten menettelyjen säilyminen, helpdesk-palveluiden saatavuus sekä kattavan ja selkokiehisen tiedon saatavuus digitaalisten palveluiden käyttämisestä. Digitaaliteknologian käytön oikeudenhoidossa katsotaan sisältävän myös riskejä, mistä syystä on varmistettava erityisesti kyberturvallisuus sekä yksityisyyden suojaa ja tietosuojaa koskevan sääntelyn noudattaminen. Komissiota pyydetään antamaan säädösehdotus e-CODEX-järjestelmän jatkuvuuden turvaamiseksi. Lisäksi komissiota pyydetään arvioimaan ja esittämään mahdollisia jatkotoimenpiteitä oikeudellisen yhteistyön alalla, kehittämään kattava EU-strategia oikeudenhoidon digitalisoimiseksi vuoden 2020 loppuun mennessä ja luomaan mittareita jäsenvaltioiden digitalisaation arvioimiseksi EU:n oikeusalan tulostaulussa.

Päätelmien **digitaalisia taitoja** koskevassa osassa korostetaan tarvetta kehittää digitaalisia taitoja ja tietoisuutta niin oikeudellisissa ammateissa toimivien kuin myös kansalaisyhteiskunnan keskuudessa. Osana ammattilaisten koulutusta tulisi olla myös ymmärryksen lisääminen tekoälyn mahdollisuuksista ja rajoituksista. Komissiota pyydetään edistämään tuomareille, syyttäjille ja muille oikeudellisissa ammateissa toimiville suunnattua digitaalista koulutusta mm. Euroopan oikeudellisten verkoston (EJTN) kautta.

Tekoälyn osalta päätelmissä todetaan, että digitalisaation riittävä taso on edellytys myös tekoälysovellusten hyödyntämiselle tulevaisuudessa. Esiin nostetaan komission selvitys innovatiivisten teknologioiden käytöstä oikeudenhoidossa ja suositus EU-tason koordinoimien vahvistamisesta järjestelmien yhteensopivuuden ja synergioiden turvaamiseksi. Huomiota kiinnitetään laajojen tiedostojen saatavuuteen, ja komissiota pyydetään yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa tutkimaan, miten oikeudenhoidon alan tietoa voitaisiin muokata koneluettavaan muotoon ja tuoda saataville eurooppalaista oikeuskäytäntötunnusta (ECLI) hyödyntäen. Päätelmissä korostetaan, että tekoälyn käyttö ei saa vaikuttaa tuomareiden ratkaisuvalltaan eikä tuomioistuinten riippumattomuuteen, ja että oikeudellisten ratkaisujen tulee aina perustua ihmisen ratkaisuun. Syrjivän kohtelun vaara ja tekoälyn muut mahdolliset negatiiviset perusoikeusvaikutukset tunnustetaan. Neuvosto katsookin, että perusoikeuksien turvaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota ja on tarpeen tutkia ja päättää, tulisiko tekoälyn suunnittelulle, kehittämiselle, käytölle ja arvioinnille asettaa oikeudellisesti sitovia vaatimuksia. Lisäksi korostetaan, että korkean tason tekoälyjärjestelmien luotettavuutta, ymmärrettävyyttä, kestävyyttä ja turvallisuutta tulisi arvioida ennakolta ja tekoälysovellusten ja niiden tulosten valvontaa varten tulisi kehittää riittävä ja tehokas järjestelmä.

Päätelmissä pyydetään komissiota turvaamaan riittävä **rahoitus** digitalisaation kehittämiselle oikeudenhoidossa erityisesti Digital Europe -ohjelman kautta. Jäsenvaltioita kehoitetaan hakemaan EU-rahoitusta ja kehittämään aktiivisesti toimia digitalisaation edistämiseksi esimerkiksi koheesiorahastojen, elpymis- ja palautumistukivälineen (RRF) ja oikeusalan rahoitusohjelman puitteissa.

Lisäksi päätelmissä rohkaistaan kaikkia sidosryhmiä, kuten komissiota, jäsenvaltioita, Euroopan parlamenttia ja oikeudellisissa ammateissa toimivia **tekemään yhteistyötä** oikeudenhoidon digitalisaation edistämiseksi. Yhteistyön ja koherenssin tärkeyttä korostetaan, ja neuvosto sitoutuukin ottamaan toiminnassaan huomioon mm. Euroopan neuvoston, OECD:n ja YK:n aloitteet ja toimet tekoälyn ja digitalisaation alalla.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Neuvoston päätelmien hyväksyminen edellyttää jäsenvaltioiden yksimielisyyttä.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Asiaa ei käsitellä Euroopan parlamentissa.

Kansallinen valmistelu

Oikeus- ja sisäasiat –jaoston (EU7) kirjallinen menettely 25.-28.9.

EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely 30.9.-2.10.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 9.10.).

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 2.10. (oikeusministerien epävirallinen videokokous 9.10.).

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Päätelmillä ei ole vaikutusta kansalliseen lainsäädäntöön.

Taloudelliset vaikutukset

Päätelmillä ei ole taloudellisia vaikutuksia.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Valtioneuvosto on aikaisemmin linjannut Suomen kantoja EU:n tekoäly- ja digitalisaatiokehitykseen asiassa E 24/2020 vp (komission tiedonanto Euroopan digitaalisesta tulevaisuudesta, komission tiedonanto Euroopan datastrategiasta ja komission valkoinen kirja tekoälystä).

Neuvoston päätelmillä digitalisaation hyödyntämisestä oikeussuojan saatavuuden parantamiseksi on useita liittymäkohtia samanaikaisesti neuvoteltuihin neuvoston päätelmiin perusoikeuskirjasta tekoälyn ja digitaalisen muutoksen yhteydessä (OM2020-00198). Myös tekoälyä koskevat päätelmät on tarkoitus hyväksyä OSA-neuvostossa 9.10.

Neuvotteluiden viimeisiä auki olevia asioita ovat yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevat viittaukset.

Asiakirjat

10999/20, 23.9.2020

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Anna-Elina Pohjolainen (OM), anna-elina.pohjolainen@om.fi, tel. +358 50 449 1388

EUTORI-tunnus

Liitteet

Viite

Sisäministeriö

PERUSMUISTIO

SM2020-00253

PO

Lamminmäki Anne-Elina(SM)

23.09.2020

Asia

EU/OSA; EU:n strategia lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnan tehostamiseksi

Kokous

Oikeusministerien epävirallinen videokokous 09.10.2020

U/E/UTP-tunnus

E 106/2020 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Osana EU:n turvallisuusunionistrategiaa 24.7.2020 komissio antoi tiedonannon EU:n strategiasta lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumisen tehostamiseksi. Strategia vastaa Euroopan unionin neuvoston 8.10.2019 antamiin päätelmiin lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnasta sekä Euroopan parlamentin 26.11.2019 antamaan päätöslauselmaan lasten oikeuksista YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 30. vuosipäivän yhteydessä.

Oikeusministerien epävirallisessa videokokouksessa komissio esittelee asian, ja siitä käydään keskustelu.

Suomen kanta

Suomen kannat asiaan on esitetty E-selvityksessä (E 106/2020 vp):

Suomi tukee pyrkimyksiä vahvistaa EU:n toimia lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi. Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella lokakuussa 2019 hyväksytyt neuvoston päätelmät lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi muodostavat kokonaisvaltaisen lähestymistavan lainvalvonta- ja oikeusviranomaisten, ennalta estävän työn ja uhrien auttamisen yhteistyön vahvistamiseksi.

Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on globaalia rikollisuutta ja vaatii tehokasta yhteistyötä EU:n jäsenvaltioiden kesken ja kolmansien maiden kanssa. Suomi tukee komissiota kokonaisvaltaisessa lähestymistavassa ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumisen EU-strategian yhdistämistä muihin keskeisiin strategioihin, kuten uhristrategiaan ja ihmiskaupan vastaiseen strategiaan.

Suomi pitää viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja yritysten yhteistyön tiivistämistä olennaisena EU:n lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnan toimissa. Lainvalvonta- ja oikeusviranomaisten sekä internetin palveluntarjoajien välinen sujuva yhteistyö on ensisijaisen tärkeää, jotta verkossa jaettavaa ja sinne tuotettua lasten seksuaalisen hyväksikäytön materiaalia paljastetaan ja poistetaan palvelusta nopeasti sekä rikoksen tutkinta mahdollistetaan. Suomi kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että strategiassa

esitetyillä sääntelymuutoksilla tai puuttumiskeinoilla ei heikennettäisi viestinnän tietoturvallisuutta.

Lyhyellä aikavälillä komission esitys rajatun säädösehdotuksen antamisesta sähköisen viestinnän tietosuojadirektiiviin (ns. ePrivacy-direktiivi) yritysten omien toimien tehostamiseksi on kannatettava. Suomi pitää erittäin tärkeänä, että internetissä tapahtuvaan lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön pystytään puuttumaan tehokkaasti. Lainsäädännön on turvattava viranomaisille ja muille toimijoille riittävät keinot lasten suojelemiseksi verkkoympäristössä. Ilmiön rajat ylittävä luonne ja tarvittavien puuttumiskeinojen kattavuus huomioiden on keskeistä, että lasten suojeluun verkkoympäristössä liittyviä kysymyksiä tarkasteltaisiin EU:n tasolla kokonaisuutena ja myös yhteydessä ihmiskauppaan liittyvää rikollista toimintaa. Samalla on tärkeää varmistaa, että ehdotetut keinot sekä viranomaisten toimivaltuuksien laajuus ovat oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Lisäksi on varmistettava, että ehdotetut keinot ovat toteutettavissa ja tehokkaita. Puuttuminen viestinnän luottamuksellisuuden suojaan ja muihin perusoikeuksiin tulee rajoittua vain välttämättömään. Lähtökohtaisesti internetissä tallennuspalveluiden tai viestintäpalveluiden tarjoajia ei tule vaatia valvomaan (monitoroimaan) sisältöjen laillisuutta yleisesti. On myös varmistettava, että palveluntarjoajien tehtävät ja asema pysyvät perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla perustuslain puitteissa (PeVL 23/2018 vp, PeVL 43/2018 vp).

Komission uusi digitaalisten palveluiden lainsäädäntöhanke (Digital Service Act) selventää ja päivittää digitaalisia palveluita tarjoavien yritysten vastuita ja turvallisuussääntöjä. Komissio harkitsee tässä yhteydessä olemassa olevien vapaaehtoisten toimien pidäkkeiden poistamista niin, että laittomaan sisältöön, tuotteisiin ja palveluihin voitaisiin puuttua paremmin. Suomi pitää tärkeänä, että kokonaisuudessa huomioidaan lasten oikeudet, perusoikeudet ja yksityisyyden suojaa koskeva sääntely.

Suomi tukee komission aloitetta selvityksestä, jolla tunnistetaan mahdolliset lainsäädännölliset aukot, parhaat käytänteet ja prioriteettitoimet mm. arvioimalla lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumista koskeva direktiivin riittävyyttä. Kokonaisuutta tulee tarkastella tietopohjoisesti ja lainsäädännön tarkastelussa tulee huomioida muun muassa teknologianeutraalisuus. Suomi ottaa tarkemmin kantaa komission mahdollisiin esityksiin lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa vahvistaviin lainsäädäntöaloitteisiin neuvotteluissa.

Suomi pitää tärkeänä, että lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnan lainsäädäntökokonaisuudessa huomioidaan Europolin rooli EU:n lainvalvonnan tieto- ja osaamiskeskuksena. Suomi tukee komission aloitetta Europol-asetuksen uudelleentarkastelusta ja pitää tärkeänä Europoliin perustettavan innovaatiokeskuksen ja -laboratorion roolia lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumisessa.

Suomi korostaa, että EU:n toimia lasten seksuaalisen hyväksikäytön ennalta ehkäisemiseksi ja uhrien auttamiseksi tulee vahvistaa, huomioiden mm. haavoittuvaisessa asemassa olevien uhrien tarpeet. Komission strategiassa esitetään eurooppalaisen osaamiskeskuksen ja verkoston perustamista. Rikollisuuden torjunta vaatii laajaa yhteiskunnallista panosta, joten eri viranomaisten, tutkijoiden, kansalaisyhteiskunnan ja muiden keskeisten sidosryhmien yhteistyön vahvistaminen ovat kannatettavia aloitteita. Suomi katsoo, että osaamiskeskusta ja verkostoa suunniteltaessa on otettava tarkoituksenmukaisesti huomioon jo olemassa olevat rakenteet ja niiden tehokas hyödyntäminen, lähtökohtaisesti määrärahoja uudelleen kohdentamalla. Suomi ottaa keskuksen perustamiseen tarkemmin kantaa, kunhan keskuksen rakenteet, rahoitus ja sijainti EU:n rakenteissa selviävät.

Pääasiallinen sisältö

Komission laatimassa tiedonannossa EU-tason strategiaksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi tunnistetaan se, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on erityisen vakavaa rikollisuutta, joka vaikuttaa laajasti uhreihin läpi elämän. Hyväksikäytöllä on vakavia sosiaalisia vaikutuksia. Useissa tapauksissa lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyvät henkilöt, jotka lapset tuntevat ja joihin lapset luottavat, mikä tekee rikollisuudesta erityisen vaikeaa paljastaa ja torjua. COVID-19 pandemian aikana huolena on ollut, että samassa taloudessa asuviin lapsiin kohdistuva seksuaalinen hyväksikäyttö lisääntyy. Pandemiakriisin aikana lapset ovat viettäneet enemmän aikaa verkossa, minkä myötä verkossa tapahtuvan lasten seksuaalisen hyväksikäytön uhka on kasvanut. Strategiassa huomioidaan, että kriisiaikana lasten seksuaalisen hyväksikäytön materiaali on lisääntynyt verkossa jopa 25 % joissakin EU-maissa.

Strategiassa viitataan Euroopan neuvoston arvioon, jonka mukaan Euroopassa joka viides lapsi on jonkin muotoisen seksuaalisen väkivallan uhri verkossa tai sen ulkopuolella. Digitalisaation myötä lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä on tullut globaalia rikollisuutta. Strategian mukaan viimeisten vuosien aikana EU:ssa verkossa tapahtuvan lasten seksuaalisen hyväksikäytön raportointi on kasvanut merkittävästi vuoden 2010 23 000 tapauksesta vuoden 2019 725 000 tapaukseen, joka sisältää yli 3 000 000 kuvaa tai videota. Globaalisti kehitys on ollut 1 000 000 tapauksesta 17 000 000 tapaukseen.

Komission strategiassa kiinnitetään huomiota viestinnän yksityisyyttä ja tietoturvallisuutta parantava päästä päähän -salausteknologiaan (nk. end-to-end encryption) ja sen todetaan edesauttavan rikollisten toimia, kuten kuvien ja videoiden jakamista, ja vaikeuttaa lainvalvontaviranomaisten työtä. Salausteknologian hyväksikäyttöä rikollisissa toimituksissa tulisi tarkastella erilaisten ratkaisujen kautta niin, että palveluntarjoajilla ja alustayrityksillä on työkalut paljastaa ja raportoida lasten seksuaalista hyväksikäyttöä päästä päähän -salatussa viestinnässä. Ratkaisujen tulee kunnioittaa viestinnän yksityisyyttä, suojata lapsia hyväksikäytöltä ja suojella uhrien yksityisyyttä.

Strategiassa painotetaan sitä, että lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunta on EU:lle prioriteetti, ja Euroopan parlamentti ja neuvosto ovat vaatineet konkreettisia toimia. Rikolliset ovat viranomaisia edellä ja EU:n tulee uudelleenarvioida sekä vahvistaa toimiaan. Komission strategia pyrkii esittämään kokonaisvaltaisen vastauksen rikollisuuden torjumiseksi niin verkossa kuin sen ulkopuolella. Strategia koostuu kahdeksasta aloitteesta, jotka on jaettu kahteen osioon: lainsäädäntökehikon implementointi ja kehittäminen sekä lainvalvonnan toimien kehittäminen ja kaikkien keskeisten sidosryhmien yhteistyön vahvistaminen.

I. Lainsäädäntökehikon implementointi ja kehittäminen lasten suojelemiseksi

1. Varmistetaan direktiivin 2011/93/EU kokonaisvaltainen implementointi

Komissio huomio, että EU direktiivi 2011/93/EU, lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa koskeva direktiivi, asettaa minimistandardit, jotka määrittävät lasten seksuaalisen hyväksikäytön rikokset ja rangaistukset. Se kattaa myös ennalta estävän työn, rikostutkinnan ja rikoksista syyttämisen sekä uhrien tukemisen ja suojelemisen.

Aineellisen rikosoikeuden lisäksi direktiivi asettaa jäsenmaille vaatimukset panna toimeen hallinnolliset toimet, kuten rikosrekisterien vaihto ECRIS-tietojärjestelmässä ennalta estävänä toimenä rekrytoinneissa, joissa työntekijä on säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa, tai koulutuksissa, joissa ammattilaiset ovat tekemisissä haavoittuvassa asemassa olevien lasten kanssa. Nämä toimet vaativat yhteistyötä ja koordinaatiota useiden eri viranomaisten (lainvalvonta, terveydenhuolto, peruskoulutus, sosiaalipalvelut, lastensuojeluviranomaiset ja oikeuslaitos) sekä yksityisen sektorin, kuten yritysten ja kansalaisjärjestöjen, välillä.

Strategian mukaan jäsenmaat eivät ole täysimääräisesti toimeenpanneet direktiiviä. Haasteita on ennaltaehkäisyssä ja erityisesti rikollisten ja potentiaalisten rikollisten ennalta estävässä työssä, rikoslain määritelmässä, kuten rikosten ja rangaistusten tasojen osalta, sekä apu-, tuki- ja suojaustoimissa lapsiuhreille. Varmistaakseen direktiivin toimeenpanon, komissio aloitti vuonna 2019 rikkomusmenettelyn 23 jäsenmaata (ml. Suomi) kohtaan.

Toimenpide: jäsenmaiden tulee viimeistellä lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa koskevan direktiivin implementointi välittömästi. Komissio käyttää toimivaltaansa rikkomusmenettelyjen kautta implementoinnin edistämiseksi.

2. Varmistetaan EU-lainsäädännön tehokkuus lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnassa

Komissio arvioi lasten seksuaalisen hyväksikäytön direktiivin päivittämistarvetta huomioiden kolmannen toimenpiteen mukaisen selvityksen lopputuloksen. Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä torjutaan myös muilla lukuisilla EU-lainsäädännön instrumenteilla, erityisesti yksityistä sektoria ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön ennalta ehkäisyä koskevalla lainsäädännöllä. Komission huhtikuussa 2018 antama asetusehdotus sähköistä todistusaineistoa rikosasioissa koskevasta eurooppalaisesta esittämismääräyksestä ja säilyttämismääräyksestä (COM(2018) 225 final, ns. E-evidence-asetusehdotus), ja tätä täydentävä ehdotus direktiiviksi (COM(2018) 226 final), on keskeinen tuleva lainsäädäntöinstrumentti liittyen myös yksityisen sektorin hallussa oleviin keskeisiin todisteisiin, kuten yritysten hallussa oleviin tietoihin lasten seksuaalisen hyväksikäyttömateriaalin lataajista ja jakajista. Lisäksi direktiivi sähköisestä kaupankäynnistä ja sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi määrittävät niin ikään sääntöjä laittoman sisällön poistamisesta. Komissio korostaa, että kunkin käynnissä olevan lainsäädäntöhankkeen osalta välitön toimeenpano on tärkeää, jotta yritysten oma-aloitteista rikosten paljastamista, poistoa ja raportointia lisätään lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi. Komissio antaa rajatun säädösehdotuksen yritysten omien toimien tehostamiseksi. Nopeana toimenä tämä antaa aikaa valmistella pidemmän aikavälin oikeudellista kehikkoa niin, että perusoikeuksien, kuten yksityisyyden suoja ja tietosuojan, varmistetaan. Lisäksi komission tuleva digitaalisten palveluiden lainsäädäntöhankke (Digital Service Act) selventää ja päivittää sääntöjä, jotka koskevat digitaalisia palveluja koskevaa vastuuta ja niiden turvallisuutta. Komissio harkitsee tässä yhteydessä sääntelyä, joka aikaisempaa enemmän kannustaa digitaalisten palvelujen tarjoajia, erityisesti verkkoalustoja, vapaaehtoisin toimin puuttua verkossa välitettyihin laittomiin sisältöihin, tavaroihin tai palveluihin.

Lainvalvontaviranomaisten ja yritysten toimien selkiyttämiseksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön tehokkaampi torjunta vaatii selkeitä velvoitteita materiaalin paljastamiseksi ja raportoimiseksi. Komissio aloittaaakin kohdennetun lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnan sektorilainsäädännön valmistelun. Valmistelussa huomioidaan

niin ikään perusoikeuksien, kuten sananvapauden, tietosuojan ja yksityisyyden suojan, periaatteet.

Europol-asetuksen uudelleenarviointi on merkittävä osa kokonaisuutta. Komissio antaa uudelleenarviointinsa Europol-asetuksesta vuoden 2020 lopulla.

Toimenpiteet: 1. Prioriteettitoimena komissio esittää tarvittavaa lainsäädännön, jotta sähköisen viestinnän palveluntarjoajat voivat jatkaa nykyisiä vapaaehtoisia toimiaan lasten seksuaalisen hyväksikäytön paljastamiseksi järjestelmissään myös joulukuun 2020 jälkeen. 2. Vuoden 2021 ensimmäisellä puoliskolla komissio antaa lainsäädäntöehdotuksen lasten seksuaalisen hyväksikäytön tehokkaammaksi torjumiseksi niin, että keskeisiltä palveluntarjoajilta edellytetään toimia tiedossa olevan seksuaalisen hyväksikäytön materiaali viranomaisille paljastamiseksi ja raportoimiseksi.

3. Tunnistetaan lainsäädännölliset aukot, parhaat käytänteet ja prioriteettitoimet

Komissio on kiinnittänyt huomiota siihen, että kaikki jäsenmaiden tunnistamat rikostorjunnan tarpeet eivät suoranaisesti liity lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa koskevaan direktiiviin. Voidaankin arvioida, että direktiivi ei ole kaiken kattava. Direktiivi tuli voimaan vuonna 2011, joten kokemuksia direktiivin vaikuttavuudesta, tehokkuudesta, asiaankuuluvuudesta, koherenttiudesta ja lisäarvon tuottamisesta on arvioitava. Arvio keskittyy erityisesti verkossa tapahtuvaan rikollisuuteen, kun ei ole takeita, onko direktiivi riittävä suhteessa yhdeksän vuoden teknologiseen kehitykseen ja verkossa jaettavan materiaalin määrän kasvuun. Teknologian kehityksen myötä rikolliset pystyvät helpommin olemaan yhteydessä lapsiin, jakamaan hyväksikäytön kuvia, piilottamaan identiteettinsä ja rikoshyödyt sekä toimimaan yhteistyössä rikosvastuun välttämiseksi ja uusien rikosten tekemiseksi. Rikolliset hyödyntävät yhä enemmän salausta ja anonymiteettia. Tämä kehitys aiheuttaa yleistä yhteiskunnallista haittaa ja vaikeuttaa erityisesti lainvalvontaviranomaisten toimia.

Toimenpide: komissio aloittaa vuoden 2020 loppuun mennessä selvityksen lainsäädännön ja sen implementoinnin puutteista, parhaista käytänteistä ja prioriteettitoimista EU-tasolla. Arviointi tarkastelee, onko nykyinen EU-lainsäädäntö riittävä sille asetettuihin tavoitteisiin, ja onko ilmennyt sellaisia uusia haasteita, mihin nykyinen lainsäädäntö vastaa vain osittain tai ei ollenkaan.

II. Lainvalvonnan toimien kehittäminen ja kaikkien keskeisten sidosryhmien yhteistyön vahvistaminen

Strategiassa painotetaan sitä, että koko yhteiskunnan tulee osallistua lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaan. Rikosten ennalta estäminen, raportointi, neuvominen, tutkinta sekä kunkin tapauksen uhrin suojaaminen ja tunnistaminen sekä hoitaminen ja seuranta ovat kaikki olennaisia. Sosiaalipalvelut, terveydenhuollon ammattilaiset, akateemikot ja tutkijat, kouluhenkilökunta, oikeuslaitos, lainvalvontaviranomaiset, lapset, vanhemmat, kansalaisjärjestöt ja media toimivat tahoillaan todellisessa monenvälisessä yhteistyössä.

4. Vahvistetaan lainvalvonnan toimia kansallisesti ja EU-tasolla

Strategiassa huomioidaan, että lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunta vaatii toimivaltaista ja kokonaisvaltaista lainvalvontaa kansallisella ja EU-tasolla. COVID-19 -pandemia on vahvistanut tarpeen lainvalvonta- ja oikeusviranomaisten digitaalisen

osaamisen kehittämiseksi. Jäsenmaiden lainvalvontaviranomaisten organisaatiot ovat rakenteeltaan erilaisia lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnassa. On tärkeää, että jäsenvaltioilla on käytettävissään asianmukaisesti varustettuja erikoisyksiköitä, joiden henkilöstö on hyvin koulutettua. Erikoisyksiköiden lisäksi jäsenmaiden tulee harkita uhrien tunnistuksen erikoisyksiköitä. Rikosten tehokkaaksi torjumiseksi kansallisten viranomaisten tulisi osallistua EU- ja kansainvälisessä yhteistyöhön Euroopan kyberrikoskeskuksen (EC3, Europol) ja Interpolin lasten seksuaalisen hyväksikäytön ICSE-tietojärjestelmän puitteissa. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön materiaalia jaetaan rajat ylittävästi. Kansallisten rikostiedustelutietojen lisäksi jäsenmaiden tulisi systemaattisesti syöttää keskeiset tiedot Europolin tietojärjestelmiin.

Strategiassa huomioidaan, että lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunta edellyttää huippuluokan teknisiä valmiuksia. Joiltakin kansallisilta yksiköiltä puuttuu tarvittava osaaminen tai välineet rikosten selvittämiseen. Komissio tukee kansallisten teknologisten kyvykkyyksien kehittämistä sisäisen turvallisuuden ISF-rahaston kautta. Komissio rahoittaa lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaan keskittyviä tutkimusprojekteja Horisontti 2020 -rahoituksessa ja myös tuleva Horisontti Eurooppa -puiteohjelma jatkaa rahoittamista.

Strategiassa kiinnitetään huomiota siihen, että verkossa käytettävät salaiset tutkintamenetelmät ovat osoittautuneet merkittäviksi keinoiksi soluttautua lasten seksuaalisen hyväksikäytön verkostoihin. Näin saadaan tietoa rikollisten käyttäytymisestä ja toimista verkkoalustoilla, minkä myötä pystytään sulkemaan rikollisten viestintäkanavia ja saattamaan heitä syytteeseen. Osa tutkintamenetelmistä on kuitenkin käytössä vain pienessä osassa EU- ja kolmansia maita. On tarkasteltava, voitaisiinko näitä kyvykkyyksiä jakaa. Europol perustaa innovaatiokeskuksen (innovation hub) ja -laboratorion edistääkseen jäsenmaiden pääsyä EU:ssa kehitettyyn osaamiseen ja teknologiaan. Aloite kartoittaa EU-tason tarpeita digitaalisissa rikostutkinnoissa, mutta myös tutkimus-, innovaatio- ja kehitystarpeita. Europolin kyberkeskus (EC3) tukee jäsenmaita tekemällä uhrien tunnistusta, koordinoimalla tutkintoja, tukemalla EU:n toimintapoliittisen syklin operaatiota ja projekteja, osallistumalla vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden uhka-arvion SOCTA ja verkkorikollisuuden uhka-arvion IOCTA laadintaan sekä tekemällä laajaa yhteistyötä kolmansien maiden kanssa lasten verkkoturvallisuuden parantamiseksi.

Toimenpide: Europol perustaa innovaatiokeskuksen ja -laboratorion ja komissio rahoittaa kansallisten kyvykkyyksien kehittämistä, jotta viranomaiset pystyvät vastaamaan teknologiseen kehitykseen ja varmistamaan tehokkaan rikostorjunnan.

5. Vahvistetaan jäsenmaiden ennalta estävää toimintaa lasten suojelemiseksi

Komissio on strategiassaan kiinnittänyt huomiota siihen, että lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa koskevan direktiivin implementoinnissa on ollut viiveitä ennalta estävän toiminnan ohjelmien osalta. Rikollisten toimia ehkäisevässä työssä haasteita on kaikissa vaiheissa: ennen ensimmäistä rikosta, rikosoikeudenkäynnin aikana ja sen jälkeen sekä vankilassa ja sen ulkopuolella rangaistuksen jälkeen. Tutkimus rikollisten motiiveista on sirpaleista sekä yhteistyö käytännötoimijoiden ja tutkijoiden välillä vähäistä. Komissio aikookin perustaa ennalta estävän työn verkoston, johon osallistuvat käytännötoimijat ja tutkijat. Tavoitteena on tukea jäsenmaita omaksumaankäyttökelpoisia, perusteellisesti evaluoituja ja tehokkaita ennalta estäviä toimia sekä helpottaa parhaiden käytänteiden jakamista.

Verkosto loisi rakenteen toimijoilta tutkijoille ja päinvastoin sekä tukisi jäsenmaita tietoisuuden kasvattamisessa mediakampanjoiden ja koulutusmateriaalien avulla. Verkostossa olisi viranomaisia, tutkijoita ja kansalaisjärjestöjä ja se rakentuisi toimija- ja teemakohtaisten työryhmien ympärille. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön tapausten eksponentiaalinen kasvu on ylikuormittanut lainvalvontaviranomaiset. Ongelmaa ei ratkaista vain lainvalvonnan toimin, vaan ratkaisu vaati monitoimijakoordinaatiota. Verkosto tehostaisi rajattujen olemassa olevien resurssien käyttöä, vahvistaisi EU:n ennalta estävää työtä ja sillä olisi globaali ulottuvuus.

Toimenpiteet: komissio aloittaa välittömästi toimet EU:n ennalta estävän toiminnan verkoston perustamiseksi.

6. Eurooppalainen keskus lasten seksuaalisen hyväksikäytön ennalta estämiseksi

Komissio aloittaa selvityksen ja vaikutusarvioinnin lasten seksuaalisen hyväksikäytön ennalta estämiseen keskittyvän keskuksen perustamisesta. Keskus tarjoaisi holistista tukea jäsenmaille ja koordinoisi resurssien tehokasta käyttöä päällekkäisyyksiä välttäen. Euroopan parlamentti on esittänyt keskuksen perustamista päätöslauselmassaan marraskuussa 2019 ja neuvoston päätelmät lokakuulta 2019 vaativat koordinoitua ja monitoimijaperusteista lähestymistapaa. Tämän varmistamiseksi keskuksen toimet kattaisivat:

- Lainvalvonta. Europolilla on keskeinen rooli lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnassa, mm. Yhdysvalloista tulevan tiedon analysoinnissa ja raportoinnissa. Tehokkuuden vahvistamiseksi keskus tukisi uhrien tunnistusta, tekisi tiiviistä yhteistyötä EU:ssa toimivien yritysten kanssa koostamalla raportteja ja luomalla mahdollisesti yhden tietojärjestelmän EU:ssa tunnistettuja hyväksikäyttäjiä varten sekä tukisi lainvalvontaviranomaisia koordinoimalla lasten seksuaalisen hyväksikäytön materiaalin poistamista verkosta. Keskus toimisi tiukan kontrollimekanismin alla vastuun ja läpinäkyvyyden varmistamiseksi ja voisi koota myös väärien perusteiden pohjalta tehtyjen poistojen valituksia.
- Ennalta estävä toiminta. Yhdessä ennalta estävänä toiminnan verkoston kanssa keskus tukisi jäsenmaita toimeenpanemaan käyttökelpoisia, perusteellisesti arvioituja ja tehokkaita ennalta estäviä monialaisia toimia. Keskus helpottaisi resurssien tehokkaan käytön koordinaatiota sekä yhdistäisi, kehittäisi ja jakaisi asiantuntijuutta eri toimijoiden välillä. Keskus tarjoaisi syötteitä päätöksentekijöille kansallisella ja EU-tasolla.
- Uhrien auttaminen. Keskus toimisi läheisesti kansallisten viranomaisten kanssa, jotta lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa koskevan ja uhrien oikeuksien direktiivien tavoitteet uhrien tukemisesta toteutuvat. Keskus toimisi parhaiden käytänteiden jakamisen kanavana ja tukisi tietoon perustuvan politiikan vahvistamista. Keskus tukisi uhreja poistamalle heitä koskevaa materiaalia verkosta.

Komission kaavailema keskus toisi yhteen kaikki strategian aloitteet ja mahdollistaisi tehokkaamman yhteistyön jäsenmaiden viranomaisten, yritysten ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Keskus tukisi komissiota lainsäädäntöön liittyvillä aloitteilla ja toimeenpanisi yhteistyö- ja rahoitusaloitteita EU:ssa ja globaalisti mm. WePROTECT Global Alliance -verkoston kautta. Komissio tulee yhdessä Euroopan parlamentin ja jäsenmaiden kanssa tarkastelemaan erilaisia toteutusmalleja huomioiden olemassa olevat rakenteet.

Toimenpide: komissio aloittaa välittömästi selvityksen lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ennalta estävän ja torjuvan osaamiskeskuksen perustamiseksi.

7. Yritysten tulee varmistaa tuotteidensa turvallinen käyttö lapsille

Strategiassa huomioidaan, että joidenkin verkkopalveluiden tuottajat ennalta estävät, paljastavat ja raportoivat kiitettävästi palveluissaan tapahtuvaa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Kansainvälinen NCMEC-keskus (National Center for Missing & Exploited Children) sai yrityksiltä vuonna 2019 17 miljoona lasten seksuaalisen hyväksikäytön ilmoitusta. Nämä ilmoitukset ovat hyödyllisiä lasten pelastamiseksi ja auttamiseksi seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Yritysten toimet eroavat paljon. Facebook teki yksinään vuonna 2019 lähes 16 miljoona ilmoitusta, kun jotkin Yhdysvalloissa toimivat yritykset tekivät alle 1000 ilmoitusta ja jotkin jopa alle 10. Viime vuonna Facebook kertoi suunnitelmastaan asettaa päästä-päähän -salauksen oletuksena kaikkeen pikaviestintään. Strategiassa arvioidaan, että tämä laskisi ilmoitusten määrän puoleen tai jopa yhteen kolmasosaan, jos muita toimia ei tehosteta. Kun huomioidaan tiettyjen verkkopalveluiden merkittävä rooli lasten seksuaalisen hyväksikäytön materiaalin jakamisessa, on yritysten otettava vastuu lasten suojelemiseksi niiden palveluissa perusoikeuksien, yksityisyyden suojan ja tietosuojan mukaisesti.

Vuonna 2020 komissio on ryhtynyt tukemaan yritysten ponnisteluja lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi EU Internet Forumin puitteissa. Forum, joka tuo yhteen EU:n sisäministerit, internetyritysten johtoa, Euroopan parlamentin ja Europolin, on tuottanut hyviä tuloksia toimissa terroristisen verkkosisällön poistamiseksi. Forum toimii jatkossa alustana parhaiden käytänteiden ja haasteiden jakamiseen sekä yhteisen tahtotilan ja ratkaisujen tekemiseksi yritysten ja viranomaistoimijoiden välillä lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi. Yksi keskeinen forumin aloite on teknisen asiantuntijaprosessin luominen, jotta yritykset voisivat jatkossa paljastaa ja ilmoittaa lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä niiden päästä-päähän -salatussa viestinnässä niin, että perusoikeudet varmistetaan ja uusia haavoittuvuuksia rikollisten hyödynnettäväksi ei luoda. Asiantuntijaprosessi koostuu tiedeyhteisön, yritysten, viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen teknisistä asiantuntijoista.

Toimenpiteet: komissio on aloittanut EU Internet Forumissa asiantuntijaprosessin teknisten ratkaisujen kehittämiseksi, lainsäädännön parantamiseksi ja operatiivisten haasteiden ratkaisemiseksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön paljastamiseksi ja raportoimiseksi päästä-päähän -salatussa viestinnässä.

8. Parannetaan lasten suojelua globaalisti sidosryhmäyhteistyössä

Strategiassa painotetaan sitä, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa ja sen ulkopuolella ovat globaaleja realiteetteja kaikissa maissa ja yhteiskuntaryhmissä. Arvioidaan, että jatkuvasti 750 000 hyväksikäyttäjää vaihtaa, lähettää verkossa suorana, pakottaa lapsia tekemään tai houkuttelee lapsia seksuaaliseen hyväksikäyttöön. On myös näyttöä siitä, että lapsia seksuaalisesti hyväksikäyttävät matkustavat toisiin maihin lievemmän rangaistuksen ja lainsäädännön vuoksi tai välttääkseen lainvalvonnan toimet. Lasten suojelemiseksi hyväksikäyttäjien rekisteröityminen ja sitoutuminen tuomioistuimen asettamien tai koeajan mukaisten sääntöjen noudattamiseen on keskeistä. Globaalien hyväksikäyttöverkostojen paljastaminen vaatii verkostotyötä ja komissio rahoittaa mm. Interpolin ICSE-tietojärjestelmää, joka sisältää yli 1,5 miljoonaa valokuvaa ja videota ja on auttanut tunnistamaan 20 000 uhria maailman laajuisesti. Komissio rahoittaa myös INHOPE-verkostoa, jossa yli 40 maan ns. päivystävät toiminnot (*hot lines*) fasilitoivat seksuaalisen hyväksikäytön materiaalin poistamista

verkosta. EU:n ja YK:n Spotlight -aloitteella ennalta ehkäistään tyttöihin ja naisiin kohdistuvan väkivallan eri muotoja. Lisäksi komissio ja EU:n jäsenmaat tukevat ja ovat mukana WePROTECT Global Alliance -järjestössä, joka kokoaa yhteen 97 maan hallitukset ja 32 globaalia teknologia yritystä torjumaan lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Komissio on mukana järjestön ohjausryhmässä, mikä mahdollistaa EU:n toimien heijastamisen globaaleihin aloitteisiin. EU tekee työtä erityisesti globaalien lasten suojelun ja turvallisuuden standardien määrittämiseksi, rikollisten tunnistamiseksi sekä uhrien tukemiseksi.

Toimenpiteet: komissio jatkaa tukeaan globaalien standardien nostamiselle lasten suojelemiseksi edistämällä monialaista yhteistyötä WePROTECT Global Alliance -järjestössä sekä kohdennettujen rahoitusten kautta.

Tulevat toimenpiteet

Komission strategia esittää toimintakehikon, jolla vastataan kokonaisvaltaisesti kasvavaan lasten seksuaalisen hyväksikäytön uhkaan niin verkossa kuin sen ulkopuolellakin. Strategia tulee olemaan viitekehys EU:n toimille 2020 - 2025. Strategia liittyy myös komission aloitteeseen EU:n lasten oikeuksien strategiasta, joka julkaistaan alkuvuodesta 2021. Komissio tulee tekemään tiivistä yhteistyötä yritysten, kansalaisyhteiskunnan, tiedeyhteisön, käytännötoimijoiden sekä lainvalvonta- ja muiden viranomaisten kanssa strategian kahdeksan aloitteen tehokkaan implementoinnin varmistamiseksi. Oikeanlainen oikeudellinen kehikko tulee implementoida tehokkaan torjunnan varmistamiseksi.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely 30.9.-2.10.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 9.10.).

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 2.10.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 9.10.).

Eduskuntaa on tiedotettu EU:n strategiasta lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi saman sisältöisellä perusmuistiolla 16.09.2020 (E 106/2020 vp). Eduskunta ei ole vielä ehtinyt lausua asiassa.

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät**Asiakirjat**

KOM(2020) 607 lopullinen

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Anne Lamminmäki SM, puh. 0295 488 207
Joni Korpinen OM
Kreetta Simola LVM
Pia Nyström LVM

EUTORI-tunnus

EU/2020/1189

Liitteet**Viite**

Oikeusministeriö

PERUSMUISTIO

OM2020-00195

KRO

Jahkola Katariina

23.09.2020

Asia

Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) perustaminen

Kokous

Oikeusministerien epävirallinen videokokous 09.10.2020 - 09.10.2020

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Oikeusministerien epävirallisessa videokokouksessa saadaan tilannekatsaus Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) perustamisesta.

Suomen kanta

Suomi ottaa tiedoksi tilannekatsauksen.

Pääasiallinen sisältö*Yleistä*

Euroopan syyttäjänvirasto (EPPO) on perustettu 12.10.2017 annetulla asetuksella (EU) 2017/1939, jäljempänä *asetus*. EPPO:n toimivalta on tutkia riippumattomana EU:n syyttäjäviranomaisena EU:n talousarvioon kohdistuvia rikoksia ja asettaa epäilty syytteeseen. EPPO koostuu Luxemburgiin sijoittuvasta keskusvirastosta ja jäsenvaltioissa toimivista valtuutetuista syyttäjistä. EPPO on perustettu tiiviimmän yhteistyön instrumenttina ja siihen osallistuu tällä hetkellä 22 jäsenvaltiota, mukaan lukien Suomi. Tämänhetkisten arvioiden mukaan EPPO aloittaa toimintansa vuoden 2021 alussa.

Asetuksen 20 artiklan mukaisesti komissio on vastannut EPPO:n perustamisesta ja alkuvaiheen hallinnollisesta toiminnasta siihen asti, kunnes EPPO:lla on valmiudet oman talousarvionsa toteuttamiseen ja EPPO:n keskustason henkilöstö on valittu tehtäviinsä. Tässä valmistelutyössä on kuultu jäsenvaltioiden edustajista koostuvaa asiantuntijaryhmää.

EPPO:n pääsyyttäjäksi on Euroopan parlamentin ja neuvoston yhteisellä sopimuksella nimitetty Laura Kövesi, joka on aloittanut tehtävässään marraskuussa 2019. Pääsyyttäjän toimikausi on seitsemän vuotta. Lisäksi EPPO:n keskusvirastossa toimiva kollegio on nimitetty 29.7.2020. Kollegio koostuu pääsyyttäjän lisäksi kustakin EPPO:on osallistuvasta jäsenvaltiosta olevasta Euroopan syyttäjistä. Suomesta Euroopan syyttäjänä toimii Harri Tiesmaa. Jäsenvaltiasolla toimivien Euroopan valtuutettujen syyttäjien rekrytointimenettely pyritään saamaan päätökseen kuluvaan syksyn aikana.

Suomi on käynyt pääsyyttäjä Kövesin kanssa keskustelua valtuutettujen syyttäjien täysitai kokoaikaisuudesta. Pääsyyttäjä preferoi kaikkien osallistuvien maiden yhteistä mallia,

jossa myös valtuutetut syyttäjät olisivat kokoaikaisesti EPPO:n tehtävissä. Suomi on keskustelussa pitäytynyt kansallisessa valmistelussa omaksutussa mallissa, jossa valtuutetut syyttäjät olisivat osa-aikaisia ja tarvittaessa EPPO-tehtävät priorisoidaan.

EPPO:n toiminnan käynnistymistä edeltäviin toimiin liittyy mm. EPPO:n asianhallintajärjestelmän luominen. Tarkoituksena on siinä edetä asteittain.

Muuta

Komission on määrä antaa lähiviikkoina asetuksen mukainen delegoitu säädös liittyen operatiivisten henkilötietojen luokitteluun. Sädöksessä luetellaan operatiivisten henkilötietojen luokat ja ne rekisteröidyt ryhmät, joiden operatiivisia henkilötietoja voidaan käsitellä EPPO:n sähköisen asianhallintajärjestelmän hakemistossa. Sädösehdotus on tarkoitettu antaa eduskunnalle U-kirjelmällä.

Saksan puheenjohtajakaudella jatketaan myös Suomen puheenjohtajakaudella käynnistettyä keskustelua EPPO:n notifiomisesta toimivaltaiseksi viranomaiseksi kolmansien valtioiden kanssa tehtyihin rikosoikeudellista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin, kuten vuoden 1959 Euroopan neuvoston sopimukseen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa ja sen lisäpöytäkirjoihin. Lisäksi käsitellään EPPO:n ja ei-osallistuvien jäsenvaltioiden välisiä suhteita.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

SEUT 86 artikla

Neuvoston asetus (EU) 2017/1939 tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) perustamisessa (EUVL L 283/1, 31.10.2017).

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan pääsyyttäjä on nimitetty tehtävänsä asetuksen 14 artiklassa säädetyn menettelyn mukaisesti Euroopan parlamentin ja neuvoston yhteisellä sopimuksella.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely 30.9.-2.10.2020 (epävirallinen oikeusministerien videokokous 9.10.)

Eduskuntakäsittely

EPPO-asetusta valmisteltiin asetuksen neuvotteluvaiheessa tunnuksella U 64/2013 vp.

Suuri valiokunta 2.10.2020 (epävirallinen oikeusministerien videokokous 9.10.)

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

U-kirjeessä U 64/2013 vp kuvatus mukaisesti Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 5 luvun 27 §:n 23 kohdan mukaan esitutkintaa, tuomioiden ja rangaistusten täytäntöönpanoa sekä rikoksentehtävien luovuttamista koskevat asiat kuuluvat valtakunnan toimivaltaan.

Taloudelliset vaikutukset

EPPO:n tarkoituksena on puuttua nykyistä tehokkaammin EU:n talousarviota vahingoittaviin rikoksiin ja sitä kautta vähentää niistä EU:lle ja sen jäsenvaltioille aiheutuvia taloudellisia vahinkoja.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Asetuksen edellyttämää täydentävää sääntelyä koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle lokakuussa 2020.

Asiakirjat

11063/20

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Katariina Jahkola / OM, p. 02951 50246
Lauri Rautio/OM / p. 02951 50380
Miia Ljungqvist / OM p. 02951 50112
Joni Korpinen / OM p. 02951 50012
Eeva Aittoniemi / OM, p. 02951 50170
Hannele Taavila / SM, p. 02954 88568

EUTORI-tunnus**Liitteet****Viite**

Oikeusministeriö

PERUSMUISTIO

OM2020-00198

DJO

Pohjolainen Anna-Elina(OM)

24.09.2020

Asia

Neuvoston päätelmät EU:n perusoikeuskirjasta tekoälyn ja digitaalisen muutoksen yhteydessä

Kokous

Epävirallinen oikeusministerien videokokous 09.10.2020

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Asiassa on tarkoitus antaa neuvoston päätelmät.

Suomen kanta

Suomi voi hyväksyä päätelmät.

Suomi tukee ihmiskeskeistä lähestymistapaa tekoälyyn. Suomi tukee myös tavoitetta yhtenäistää unionin kehitystä tekoälyn alalla unionin yhteisiä arvoja kunnioittaen sekä parantaa kansalaisten osallisuutta, luottamusta ja yhteiskunnan demokratiakehitystä. Suomi pitää tärkeänä, että tekoälyn kehittämisessä ja käyttämisessä varmistetaan perusoikeuksien ja erityisesti henkilötietojen suojaa koskevan sääntelyn noudattaminen. (E 24/2020 vp). Suomi pitää tärkeänä, että tekstissä pyritään käyttämään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevaa vakiintunutta terminologiaa.

Pääasiallinen sisältö

Päätelmiin on koottu keskeisiä linjauksia siitä, miten unionin yhteiset arvot ja perusoikeudet tulisi ottaa huomioon digitaaliteknologioiden ja tekoälyn suunnittelussa, kehittämisessä ja käyttämisessä. Päätelmiä voidaan pitää hyödyllisenä keinona vaikuttaa komission käynnissä olevaan työhön, erityisesti mitä tulee tekoälyn perusoikeuslähtöiseen kehittämiseen.

Päätelmien johdanto-osassa todetaan covid-19 pandemian korostaneen tarvetta saavuttaa digitaalinen itsemääräämisoikeus Euroopassa ja vahvistaa unionin yleistä resilienssiä. Lisäksi vahvistetaan neuvoston tahtotila turvata, että uusien teknologioiden suunnittelu, kehittäminen ja käyttö edistää unionin yhteisiä arvoja ja EU:n perusoikeuskirjan mukaisia perusoikeuksia. Neuvosto sitoutuu myös vastuulliseen ja ihmiskeskeiseen tekoälyn suunnitteluun, kehittämiseen, käyttöön ja arviointiin, ja peräänkuuluttaa tekoälyn hyödyntämistä talouden elvyttämiseksi kaikilla sektoreilla ottaen huomioon perusoikeudet, demokratia ja oikeusvaltioperiaate.

Päätelmättekstin ensimmäisessä osassa (*johdanto*) muistutetaan EU:n perustumisesta yhteisille arvoille ja perusoikeuskirjan oikeudellisesta sitovuudesta. Lisäksi nostetaan esiin covid-19 pandemian luomat erityiset haasteet perusoikeuksien toteutumiselle, ml. rasismi, lähisuhdeväkivalta, lapsiin kohdistuva väkivalta ja vaikeudet suojella vanhuksia, syrjintä haavoittuvia ryhmiä kohtaan sekä disinformaatio ja oikeusvaltioon ja demokratiaan kohdistuvat loukkaukset. Neuvosto sitoutuu päätelmien mukaan tekemään yhteistyötä Euroopan neuvoston kanssa sukupuolten välisen tasa-arvon ja naisten oikeuksien edistämiseksi sekä naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumiseksi. Neuvosto vahvistaa myös sitoumuksensa liittyä Euroopan ihmisoikeussopimukseen.

Päätelmän johdantoluvussa nostetaan esiin myös digitaaliteknologian, ml. tekoälyn rooli Euroopan digitaalisen itsemääräämisoikeuden, turvallisuuden, innovaatioiden ja taloudellisen kehityksen mahdollistajana. Huomiota kiinnitetään myös digitaaliteknologian myönteisiin vaikutuksiin mm. oikeudenhoidon alalla. Neuvosto toivottaa tervetulleeksi komission pyrkimykset luoda yhteisille arvoille perustuva tekoälyekosysteemi. Samanaikaisesti tunnustetaan digitaaliteknologioiden, ml. tekoälyn perusoikeuksille, demokratialle ja oikeusvaltioille luomat riskit, joita voitaisiin mahdollisesti torjua luomalla yhteiset standardit. Neuvosto toivottaakin tervetulleeksi komission tekoälyä koskevassa valkoisessa kirjassaan asettaman tavoitteen tarkistaa nykyisen EU-sääntelyn riittävyys. Neuvosto korostaa päätelmissä myös koherenssin turvaamisen ja yhteistyön tärkeyttä, erityisesti mitä tulee komission, Euroopan parlamentin, EU:n perusoikeusviraston sekä Euroopan neuvoston, ETYJin ja YK:n toimiin.

Päätelmien toisessa osassa (*perusoikeuslähtöinen lähestymistapa tekoälyyn*) asetetaan yleiseksi lähtökohdaksi se, että oikeussuojan taso on sama sekä digitaalisessa että fyysisessä ympäristössä. Lisäksi korostetaan, että perusoikeuskirjan oikeuksista voidaan poiketa vain sen 52 artiklan 1 kappaleessa mukaisin edellytyksin. Muina lähtökohtina digitalisaation ja tekoälyn kehittämiselle ja hyödyntämiselle esitetään mm. ihmisen suorittama valvonta ja läpinäkyvyyden periaate, valvontaviranomaisten riittävien resurssien turvaaminen, nykyisen sääntelyn riittävyyden arvioiminen sekä oikeusalan ja lainvalvonta-alan viranomaisten koulutus. Lisäksi kiinnitetään huomiota tarpeeseen kehittää kansalaisten tietoisuutta ja digitaalista lukutaitoa. Muun muassa vammaisten henkilöiden, lasten ja vanhusten mahdolliset erityistarpeet tulisi päätelmien mukaan ottaa huomioon kaikissa toimissa.

Ihmisarvoa koskevassa osassa muistutetaan perusoikeuksien universaalisuudesta, jakamattomuudesta ja keskinäisriippuvaisesta luonteesta. Perusoikeuksien suojeleminen ja edistäminen sekä ihmisarvon kunnioittaminen muodostavat neuvoston mukaan perustan ihmiskeskeiselle tekoälylle.

Vapauksien osalta kiinnitetään huomiota erityisesti digitalisaation ja tekoälyn tuomiin mahdollisuuksiin, jotka liittyvät mm. julkiseen osallistumiseen, julkisten palveluiden saavutettavuuteen, perusoikeusloukkausten dokumentointiin ja hybridiuhkien paikallistamiseen ja torjumiseen sekä kansalaisten turvallisuuden vahvistamiseen. Samanaikaisesti tiedostetaan esimerkiksi massavalvontaan, profilointiin ja kasvojentunnistusteknologioihin liittyvät ongelmat ja korostetaan tarvetta turvata yksityisyyden suojaan ja tietosuojaan liittyvän sääntelyn noudattaminen. Lisäksi neuvosto vahvistaa, että jos tällaisia tekniikoita hyödynnetään, niille tulee luoda etukäteen selkeät oikeudelliset säännöt. Vahingollisen ja laittoman nettisisällön torjumiseksi tulisi keskustella, missä olosuhteissa ja missä määrin tekoälyn hyödyntäminen tietyn sisällön poistamiseksi edellyttää myös ihmisen myötävaikutusta.

Tasa-arvoa koskevassa osiossa korostetaan algoritmien käyttömahdollisuuksia mutta tunnistetaan myös tekoälyn mahdollinen syrjintää vahvistava vaikutus. Sukupuolten tasa-arvo ja kielten monimuotoisuus nostetaan esiin. Neuvosto vahvistaa sitoumuksensa turvata myös naisten ja miesten välinen tasa-arvo sekä kieltää syrjintä kaikilla perusteilla EU:n perusoikeuskirjan 21 artiklan mukaisesti.

Yhteisvastuun näkökulmasta todetaan, että digitaalitekniikat voivat edesauttaa sosiaalisten oikeuksien toteutumista esimerkiksi helpottamalla sosiaaliturvan saatavuutta ja parantamalla erityisesti haavoittuvien ryhmien terveydenhoitoa. Samanaikaisesti korostetaan tarvetta suojella potilaiden yksityisyyttä sekä fyysistä ja henkistä koskemattomuutta.

Kansalaisten oikeuksien osalta nostetaan esiin digitaalitekniikoiden käyttömahdollisuudet hyvän hallinnon ja asiakirjajulkisuuden parantamiseksi. Samalla kiinnitetään huomiota riskeihin, joita disinformaatio ja kyberhyökkäykset aiheuttavat esim. vaaleissa ja vaalikampanjoissa ja korostetaan tarvetta torjua erityisesti disinformaatiokampanjoita.

Lainkäyttöä koskevassa osiossa viitataan neuvostossa samanaikaisesti neuvoteltuihin ja OSA-neuvostossa 9.10 hyväksyttäviin päätelmiin digitalisaation mahdollisuuksista oikeussuojan saatavuudessa ja korostetaan digitalisaation hyötyjä oikeudellisen tiedon saatavuuden turvaamisessa, oikeudellisten menettelyiden keston lyhentämisessä ja oikeudenkäytön yleisessä tehostamisessa. Päätelmissä nostetaan esiin myös tarve turvata tehokkaat oikeussuojakeinot ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti sekä syyttömyysolettama ja vastaajan oikeudet.

Päätelmien kolmannessa osassa (*jatkoaskeleet*) neuvosto pyytää unionia ja sen jäsenvaltioita seuraamaan päätelmiin sisältyviä suuntaviivoja ja harkitsemaan tehokkaita keinoja digitalisaation ja tekoälyn perusoikeusvaikutusten tunnistamiseksi, ennustamiseksi ja negatiivisiin vaikutuksiin vastaamiseksi. Komission tulevan sääntelykehikon tulisi neuvoston mukaan vahvistaa luottamusta. Sen tulisi myös löytää tasapaino eri intressien välillä jättäen sijaa myös tutkimukselle, innovaatiolle ja sosiotekniselle kehitykselle. Lisäksi tulevan sääntelyn tulisi edistää ympäristöä, jossa kaikki toimijat kunnioittavat ja edistävät perusoikeuksia. Unionia ja sen jäsenvaltioita kehoitetaan osallistamaan eri sidosryhmät, kuten kansalaisyhteiskunnan toimijat, mahdollisen sääntelykehikon kehittämistyöhön. Neuvosto toivottaa tervetulleeksi myös EU:n perusoikeusviraston tekoälyä koskevat selvitykset ja kannustaa virastoa jatkamaan tutkimustyötään perusoikeuksien suojelemiseksi digitaaliaikana.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Neuvoston päätelmien hyväksyminen edellyttää jäsenvaltioiden yksimielisyyttä.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Päätelmiä ei käsitellä Euroopan parlamentissa.

Kansallinen valmistelu

Oikeus- ja sisäasiat –jaoston (EU7) kirjallinen menettely 25.-28.9.

EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely 30.9-2.10.2020 (epävirallinen oikeusministerien videokokous 9.10.)

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 2.10.2020 (epävirallinen oikeusministerien videokokous 9.10.)

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Päätelmillä ei ole vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön.

Taloudelliset vaikutukset

Päätelmillä ei ole taloudellisia vaikutuksia.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Valtioneuvosto on aikaisemmin linjannut Suomen kantoja EU:n tekoälykehitykseen asiassa E 24/2020 vp (komission tiedonanto Euroopan digitaalisesta tulevaisuudesta, komission tiedonanto Euroopan datastrategiasta ja komission valkoinen kirja tekoälystä).

Neuvoston päätelmillä perusoikeuskirjasta tekoälyn ja digitaalisen muutoksen yhteydessä on useita liittymäkohtia samanaikaisesti neuvoteltuihin neuvoston päätelmiin digitalisaation hyödyntämisestä oikeussuojan saatavuuden parantamiseksi (OM2020-00194). Myös nämä päätelmät on tarkoitettu hyväksyä OSA-neuvostossa 9.10.

Neuvotteluiden viimeisiä auki olevia asioita ovat yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevat viittaukset.

Asiakirjat

11035/20

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Anna-Elina Pohjolainen (OM), anna-elina.pohjolainen@om.fi, tel. +358 50 449 1388

EUTORI-tunnus

Liitteet

Viite

Oikeusministeriö, Sisäministeriö

PERUSMUISTIO

OM2020-00189

DJO Nyman Yrsa(OM)

21.09.2020
JULKINEN

Asia

EU/OSA; Perusoikeudet: Antisemitismi ja vihapuhe

Kokous

Oikeusministerien epävirallinen videokokous 09.10.2020 - 09.10.2020

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Epävirallisessa oikeusministerien videokokouksessa keskustellaan ajankohtaisista perusoikeusasioista EU:n perusoikeusviraston (FRA) johtajan kanssa. Yksi keskusteluaiheista on antisemitismi ja vihapuhe.

Suomen kanta

Suomi korostaa EU:n yhteisiä arvoja, joihin kuuluvat ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa korostetaan puuttumista vihapuheeseen sekä rasismiin ja syrjinnän torjumista kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Suomi edistää syrjintä- ja viharikostilanteen systemaattista seurantaakin sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Suomi valmistelee myös rasismiin vastaista ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelmaa.

Suomen EU-puheenjohtajakaudella hyväksytyissä neuvoston perusoikeuspäätelmissä vahvistettiin neuvoston sitoutuminen syrjinnän vastaiseen toimintaan, ja korostettiin perusoikeusviraston keskeistä roolia Euroopan unionin perusoikeuskirjan täytäntöönpanossa. (OM2019-00351)

Suomi pitää tavoitteena sitä, että verkkoympäristöä ei hyödynnetä laittomassa tarkoituksessa. Sääntely, jossa alustat velvoitetaan mahdollistamaan käyttäjien ilmoitukset laittomasta sisällöstä ja alustojen tulisi reagoida käyttäjien ilmoituksiin viivytyksettä, parantaisi laittoman sisällön kohteena olevan henkilön asemaa ja tehostaisi alustojen puuttumista laittomaan sisältöön. Sääntelyssä tulee kuitenkin ottaa huomioon sananvapauden ja muiden perusoikeuksien kuten yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan turvaaminen. (E 94/2020 vp)

Pääasiallinen sisältö

EU:n perusoikeusvirasto (FRA) julkaisi 10.9.2020 raportin juutalaisvastaisista tapahtumista EU:n jäsenvaltioissa (Antisemitism: Overview of antisemitic incidents recorded in the European Union 2009-2019). Vuosittainen raportti sisältää tietoa

juutalaisvastaisista tapahtumista ajalla 1.1.2009-31.12.2019. Lisäksi raportissa kuvataan jäsenvaltioiden lainsäädäntöä, antisemitismiin liittyviä toimenpiteitä eri jäsenvaltioissa sekä sitä, miten eri jäsenvaltioissa hyödynnetään International Holocaust Remembrance Alliancen (IHRA) juridisesti ei-sitovaa antisemitismi –työmääritelmää. Raportin mukaan tiedonkeruun osalta on edelleen vakavia puutteita ja jäsenvaltioiden erilaiset tavat kerätä tietoa vaikeuttavat tietojen vertailtavuutta. Lisäksi aliraportointi on suuri haaste.

EU:n perusoikeusvirasto julkaisi vuonna 2018 toisen tutkimuksen juutalaisten syrjinnästä ja juutalaisiin kohdistuvista viharikoksista EU:ssa (Kokemuksia ja näkemyksiä antisemitismistä – Toinen tutkimus juutalaisten syrjinnästä ja juutalaisiin kohdistuvista viharikoksista EU:ssa (2018)). Tutkimus on maailmanlaajuisesti suurin koskaan tehty tutkimus juutalaisista. Tutkimus käsitti kaksitoista EU:n jäsenvaltiota, ja siihen osallistui lähes 16 500 henkilöä, jotka määrittelevät itsensä juutalaisiksi. Suomessa asuvia juutalaisia ei haastateltu. Vastaajien suuren enemmistön (89 %) mielestä antisemitismi on lisääntynyt viiden viime vuoden aikana vastaajan asuinmaassa. Suuri enemmistö (89 %) katsoi, että verkossa ilmenevä antisemitismi on ongelma vastaajan asuinmaassa. Vastaajista 88 % oli sitä mieltä, että verkossa ilmenevä antisemitismi on lisääntynyt viiden viime vuoden aikana; useimpien mielestä se on lisääntynyt ”paljon”. Useimmat tutkimukseen vastanneista kertoivat kohtaavansa säännöllisesti kielteistä kommentointia juutalaisista.

EU-lainsäädännön keskeinen rikosoikeudellinen instrumentti alalla on neuvoston puitepäättös rasismien ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Puitepäättöksessä säädetään muun muassa vihapuheesta ja sitä koskevista rangaistuksista sekä rangaistuksen koventamisesta viharikoksissa.

Euroopan komissio sekä tietotekniikkayritykset Facebook, Twitter, YouTube ja Microsoft julkistivat toukokuussa 2016 käytännesäännöt verkossa esiintyvän vihapuheen torjumiseksi. Käytännesäännöillä yritykset sitoutuivat jatkamaan ponnistelujaan internetissä esiintyvään vihapuheeseen puuttumiseksi. Yritykset sitoutuivat myös kehittämään jatkuvasti sisäisiä menettelyjä ja kouluttamaan henkilöstöään sen varmistamiseksi, että suurin osa laittoman vihapuheen poistamista koskevista asianmukaisista ilmoituksista tutkitaan 24 tunnin kuluessa ja että tarvittaessa tällainen sisältö poistetaan tai siihen pääsy estetään. Lisäksi tietotekniikkayritykset pyrkivät lisäämään yhteistyötä kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten kanssa, lisäämään avoimutta sekä tukemaan vihapuhetta koskevia kampanjoita. Vuoden 2016 jälkeen myös Instagram, Google+, Snapchat, Dailymotion ja jeuxvideo.com ovat sitoutuneet käytännesääntöihin, mikä tarkoittaa, että verkkoalustojen markkinaosuudesta EU:n alueella 96 % ovat sitoutuneet niihin.

Tietotekniikkayritykset ja Euroopan komissio arvioivat säännöllisesti käytännesääntöihin sisältyviä julkisia sitoumuksia ja niiden vaikutusta. Komissio perusti kesällä 2016 korkean tason työryhmän rasismien, muukalaisvihan ja muun suvaitsemattomuuden torjunnasta. Alatyöryhmä online-vihapuhe seuraa käytännesääntöjen noudattamista.

Käytännesääntöjen viidennen monitorointikierroksen tulokset julkaistiin kesäkuussa 2020. Viides arviointi osoittaa, että verkossa esiintyvän vihapuheen poistamisessa on saavutettu huomattavaa edistystä, mutta alustojen on vielä parannettava avoimuutta ja käyttäjille annettavaa palautetta. Arvioinnin tulokset ovat parantuneet joka kierroksella. Kun käytännesäännöt julkaistiin toukokuussa 2016 ainoastaan 28% ilmoituksista johtivat viestien poistamiseen. Viimeisimpien tietojen mukaan keskimäärin 90 % ilmoituksista arvioidaan vuorokauden sisällä ja 71 % poistetaan. Kaikkien viestien poistaminen ei ole

toivottavaa, koska kaikki ilmoitukset eivät välttämättä koske laittomana pidettävää sisältöä. Verkkoalustojen välillä on jonkin verran eroja. Viidennen arviointikierroksen aikana verkkoalustoille tehdyistä ilmoituksista 7,1 % koski juutalaisvastaisuutta. Viidennen monitorointikierroksen aikana vain 12,1 % Suomesta tehdyistä ilmoituksista johtivat viestien poistamiseen.

EU:ssa on valmistelussa digitaalisia palveluja koskeva säädös, jossa muun muassa lisätään ja yhdenmukaistetaan verkkoalustojen ja tietopalvelujen tarjoajien vastuita.

Euroopan komissio julkaisi 18.9.2020 EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelman 2020-2025 (Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Tasa-arvon unioni: EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelma 2020-2025, COM(2020) 565 final). Toimintaohjelmassa antisemitismia käsitellään rasismin yhtenä muotona.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

SEUT 2 artiklan mukaan unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina. Nämä ovat jäsenvaltioille yhteisiä arvoja yhteiskunnassa, jolle on ominaista moniarvoisuus, syrjimättömyys, suvaitsevaisuus, oikeudenmukaisuus, yhteisvastuu sekä naisten ja miesten tasa-arvo.

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

Oikeus- ja sisäasiat –jaoston (EU7) kirjallinen menettely 25.-28.9.

EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely 30.9.-2.10.2020. (epävirallinen oikeusministerien videokokous 9.10.)

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 2.10.2020 (epävirallinen oikeusministerien videokokous 9.10.)

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Taloudelliset vaikutukset

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Suomessa Poliisiammattikorkeakoulu julkaisee vuosittaisen selvityksen poliisin tietoon tulleista viharikoksista (Poliisin tietoon tullut viharikollisuus 2018. Jenita Rauta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja). Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 21 juutalaiseen tai juutalaisuuteen liittyviä rikosepäilyä, mikä oli 11 enemmän kuin edellisellä vuonna. Vuoden 2019 tiedot julkaistaan 7.10.2020. Rikosilmoituksia, jotka koskivat juutalaisuuteen ja juutalaiseen kohdistuneita rikosepäilyjä, löytyi vuonna 2019 12. Ilmoituksia oli yhdeksän kappaletta vähemmän kuin edellisvuonna. Ilmoituksista 10 koski sanallisia loukkauksia, uhkailuja ja häirintää. Yhdessä tapauksessa oli kyse

omaisuusrikoksista ja niin ikään yhdessä muusta tapahtumatilanteesta, jota ei voitu luokitella muihin luokkiin. Aliraportointi on yleistä viharikosten osalta.

Osana oikeusministeriön Against hate -hanketta Uskontojen yhteistyöjärjestö USKOT-foorumi ja Rikosuhripäivystys toteuttivat tiedonkeruun Suomessa tapahtuneista viharikoksista vuosina 2014-2018. Vuonna 2019 julkaistu raportti kuvaa uhrien kokemuksia viharikosten luonteesta. Puolet ilmoitetuista tapauksista oli sanallisia loukkauksia. Rikoksen yhteydessä ilmenneistä vihamotiiveista yleisin oli ihonväri tai etninen tai kansallinen tausta. Toiseksi yleisin esiintyneistä motiiveista oli uskonto tai vakaumus. Raportti sisältää 106 tapausta, joista 32 liittyivät uskontoon tai vakaumukseen. Näistä seitsemän tapausta koskivat juutalaisia henkilöitä.

Oikeusministeriö julkaisi vuonna 2016 selvityksen vihapuheen vaikutuksista (Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä. Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin). Selvityksen mukaan uskontokuntien osalta häirintää olivat kokeneet eniten seuraavista uskontokunnista tulevat vastaajat: islamilaisseurakunta, evankelisluterilaisen kirkon herätysliike ja juutalaisseurakunta. Juutalaisten kohdalla nostettiin erityisesti esiin juutalaisvastaisuus ja Magneettimedia sen mediana.

Suomessa juutalainen seurakunta ja muslimiyhteisö tekevät yhteistyötä USKOT-foorumi yhdistyksessä. USKOT-foorumi on uskontojen yhteistyöjärjestö, joka edustaa kolmea uskontokuntaa: kristinuskoa, islamia ja juutalaisuutta.

Vihapuheeseen tulee pääministeri Marinin hallituksen ohjelman mukaan puuttua. Hallitusohjelmaan on kirjattu monia viharikoksiin ja vihapuheeseen liittyviä toimia, kuten poikkihallinnolliset toimenpiteet järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen puuttumiseksi, syrjintä- ja viharikostilanteen seurannan edistäminen ja rasismien ja syrjinnän vastaisen toimintaohjelman laatiminen.

Oikeusministeriö on saanut rahoitusta Euroopan Unionin perusoikeus-, tasa-arvo-, ja kansalaisuusohjelmasta viharikoksiin liittyvää Tiedolla vihaa vastaan -hanketta varten. Osana hanketta järjestetään muun muassa koulutusta viharikosten potentiaalisille uhreille. Vihapuheesta ja häirinnästä politiikassa järjestetään webinaari ja tehdään materiaalia paikallispoliitikoille. Tavoitteena on lisätä tietoa vihapuheeseen liittyvästä voimassa olevasta lainsäädännöstä ja tältä osin sananvapauden rajoista. Tiedolla vihaa vastaan -hankkeessa kehitetään myös matalan kynnyksen raportointityökalu vihatekojen raportoimiseksi. Myös uskonnolliset toimijat (mukaan lukien juutalainen seurakunta) kutsutaan mukaan kehittämään työkalua.

Sisäministeriö, poliisi ja juutalainen seurakunta valmistelevat parhaillaan poliisille kohdistettua koulutusta antisemitismistä osana edellä mainittua hanketta. Koulutus toteutetaan yhteistyössä Anti-Defamation Leaguen kanssa. Koulutuksessa on tarkoitus käyttää antisemitismistä IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance) – työmääritelmää. Määritelmän mukaan ”antisemitismi on tietty juutalaisten käsitys, joka voidaan ilmaista vihana juutalaisia kohtaan. Antisemitismin retoriset ja fyysiset ilmenemismuodot on suunnattu juutalaisille tai muille kuin juutalaisille henkilöille ja/tai heidän omaisuudelleen, juutalaisyhteisön instituutioille ja uskonnollisille tiloille.”

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin toimenpideohjelman yhtenä tavoitteena on lisätä ammattilaisten ja laajan yleisön tietoisuutta ekstremistien ryhmien käyttämistä symboleista ja levittämistä narratiiveista ja salaliittoteorioista. Antisemitiset narratiivit ja salaliittoteoriat ovat osa tätä kokonaisuutta. Aihe on esillä ammattilaisille suunnatussa

koulutuksessa. Valtioneuvosto on tilannut Helsingin yliopistolta aiheesta tutkimuksen, joka valmistuu vuoden 2020 lopussa ja aihe on esillä ammatillisille suunnatussa koulutuksessa. Sisäministeriö on julkaisut vuodesta 2013 säännöllisesti väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsauksen, jossa vuodesta 2020 eteenpäin huomioidaan myös antisemitismi.

Poliisin ennalta estävän toiminnan strategia hyväksyttiin joulukuussa 2018. Siinä päätetyn strategisen linjauksen mukaisesti poliisi toimii yhteistyössä uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Käytännön toimenpiteenä strategiassa on vahvistettu, että kaikkien poliisilaitosten alueella tulee olla vähemmistöjen kannalta keskeisten kysymysten käsittelyä varten kanavia, jossa vähemmistöjen edustajat, poliisi ja mahdolliset muut jäsenet voivat käydä vuoropuhelua ajankohtaisista asioista turvallisuuden tunteen lisäämiseksi ja mahdollisten turvallisuusongelmien ennalta estämiseksi.

Pohjoismaisen vastarintaliikkeen (PVL) toimintaan on liittynyt antisemitismi. Korkeimman oikeuden 22.9.2020 antaman ratkaisun mukaan rekisteröimätön Pohjoismainen vastarintaliike -yhdistys toimi olennaisesti vastoin lakia, minkä vuoksi se on lakkautettava. Yhdistyksen lakkauttamista vaati Poliisihallitus. Keskusrikospoliisi epäilee, että Kohti vapautta! -liikkeen nimissä jatketaan korkeimman oikeuden kieltämän Pohjoismaisen vastarintaliikkeen (PVL) toimintaa. Järjestön toiminta on syyteharkinnassa.

Oikeusministeriössä on valmisteilla hallitusohjelman mukainen rasismien vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma. Toimintaohjelman pohjaksi arvioidaan rasismien ja syrjinnän ilmenemistä yhteiskunnan eri alueilla. Antisemitismin ilmeneminen Suomessa on osa tätä arviointia. Tilannekuvan pohjalta käydään sidosryhmäkeskusteluja toimintaohjelmaan valittavista toimenpiteistä. Toimintaohjelma voi sisältää myös vihapuheen vastaisia toimia. Toimintaohjelman puitteissa tullaan toteuttamaan kehittämistoimia eri hallinnonaloilla vuosina 2021-2022.

Osana valtioneuvoston kansallista perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaa 2017-2019 Suomi teki yhteistyötä Suomessa toimivien verkkoalustojen kanssa käytännesääntöjen toimeenpanemiseksi Suomessa. Mikään kansallinen yritys ei ole sitoutunut käytännesääntöihin. Ministeriöiden, viranomaisten ja verkkoalustojen pyöreän pöydän keskusteluissa on käsitelty laittoman vihapuheen torjuntaa, komission laitonta verkkosisältöä ja verkkoalustojen vastuuta koskevaa tiedonantoa ("Laitonta verkkosisältöä vastaan, lisää vastuuta verkkoalustoille" KOM(2017) 555, 28.9.2017), komission suosituksia aiheesta (maaliskuussa 2018 annettu laittoman verkkosisällön torjumista koskeva komission suositus (C(2018)1177 final)) sekä voimassa olevaa kansallista lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä. Lisäksi on vaihdettu käytännön kokemuksia moderoinnista.

Suomen kantoja liittyen Euroopan komission tiedonantoon laittomasta verkkosisällöstä ("Laitonta verkkosisältöä vastaan. Lisää vastuuta verkkoalustoille.") on käsitelty E-kirjeessä 99/2017 vp.

Asiakirjat

Käytännesäännöt verkossa esiintyvän laittoman vihapuheen torjumiseksi:
https://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=42857

EU:n perusoikeusviraston raportti Antisemitism: Overview of antisemitic incidents recorded in the European Union 2009-2019,
<https://fra.europa.eu/en/publication/2020/antisemitism-overview-2009-2019>

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Yrsa Nyman, yrsa.nyman@om.fi, puh. +358 50 5944193

Milla Aaltonen, milla.aaltonen@om.fi, puh. +358 295150061

Tarja Mankkinen, tarja.mankkinen@intermin.fi, +358 295488370

EUTORI-tunnus**Liitteet****Viite**

Oikeusministeriö

PERUSMUISTIO

OM2020-00095

KRO

Korpinen Joni(OM)

24.09.2020

Asia

EU/OSA; rajat ylittävä pääsy sähköiseen todistusaineistoon: Neuvottelut Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välisestä sopimuksesta ja Budapestin sopimuksen toisesta lisäpöytäkirjasta

Kokous

Oikeusministerien epävirallinen videokokous 09.10.2020 - 09.10.2020

U/E/UTP-tunnus

E 131/2018 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Oikeusministerien epävirallisessa videokokouksessa kuullaan tilannekatsaus Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välistä pääsyä sähköiseen todistusaineistoon koskevaa sopimusta ja tietoverkkorikollisuutta koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (ns. Budapestin sopimus) toista lisäpöytäkirjaa koskevista neuvotteluista.

Suomen kanta

Suomi ottaa tiedoksi tilannekatsaukset.

Pääasiallinen sisältö

Kokousta varten ei ole jaettu asiakirjoja.

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto on kesäkuussa 2019 hyväksynyt neuvoston päätökset, joilla komissiolle on annettu lupa osallistua tietoverkkorikollisuutta koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (ns. Budapestin sopimus) toisesta lisäpöytäkirjasta käytäviin neuvotteluihin sekä aloittaa neuvottelut sopimuksen tekemiseksi Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välillä oikeudelliseen yhteistyöhön rikosasioissa liittyvästä rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon. Neuvoston päätösten sisältöä on yksityiskohtaisesti selostettu lokakuun 2019 oikeus- ja sisäasioiden neuvostoon tehdyssä perusmuistiossa (OM2019-00348).

Komissio on tämän jälkeen osallistunut Budapestin sopimuksen toisesta lisäpöytäkirjasta käytyihin neuvotteluihin, joita on viime aikoina ollut noin kuukauden välein ja joiden jatkettu määräaika päättyy vuoden 2020 lopussa. Neuvotteluja sopimuksen tekemiseksi Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välillä taas on käyty syyskuusta 2019 lähtien yhteensä neljä kertaa. Molempia neuvotteluita on neuvoston hyväksymien päätösten mukaisesti valmisteltu ja seurattu neuvoston rikosasiayhteistyöryhmässä (COPEN).

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

SEUT 218 artiklan 3 ja 4 kohta (menettelyllinen oikeusperusta) sekä SEUT 82 artiklan 1 kohta ja SEUT 16 artikla (aineellinen oikeusperusta).

Käsittely Euroopan parlamentissa

EU:n ja Yhdysvaltojen välisen sopimuksen lopulliselle hyväksymiselle tarvitaan Euroopan parlamentin hyväksyntä. Neuvoston päätöksiä edeltäneet neuvottelumandaattiehdotukset eivät edellyttäneet Euroopan parlamentin käsittelyä.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely 30.9-2.10.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 9.10.).

Neuvoston päätöksiä edeltäneitä neuvottelumandaattiehdotuksia koskeva E-kirjeluonnos on käsitelty 13.-14.3.2019 oikeus- ja sisäasiat -jaoston (EU7) kirjallisessa menettelyssä

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 2.10.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 9.10.).

Neuvoston päätöksiä edeltäneitä neuvottelumandaattiehdotuksia koskeva E-kirje on toimitettu eduskunnalle 18.3.2019 (E 131/2018 vp). Eduskunnan suuri valiokunta on lähettänyt asian mahdollisia toimenpiteitä varten perustuslakivaliokuntaan, hallintovaliokuntaan, lakivaliokuntaan ja liikenne- ja viestintävaliokuntaan. Näistä hallintovaliokunta (HaVL 1/2019 vp), lakivaliokunta (LaVL 1/2019 vp) ja liikenne- ja viestintävaliokunta (LiVL 2/2019 vp) ovat antaneet lausunnot yhtyen asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen lausunnoissaan esittämiään näkökohtia, jotka koskevat erityisesti Suomen E-evidence-asetusehdotusneuvotteluissa esittämien kantojen huomioon ottamista ja rikostutkinnan tehokkuuden varmistamista.

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Neuvottelujen suhdetta kansalliseen lainsäädäntöön on kuvattu eduskunnalle 18.3.2019 toimitetun neuvottelumandaattiehdotuksia koskevan E-kirjeen liitteenä olevassa perusmuistiossa (E 131/2018 vp).

Taloudelliset vaikutukset

Neuvotteluissa huomioon otettavia taloudellisia vaikutuksia on kuvattu eduskunnalle 18.3.2019 toimitetun neuvottelumandaattiehdotuksia koskevan E-kirjeen liitteenä olevassa perusmuistiossa (E 131/2018 vp).

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Neuvottelut Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välisestä sopimuksesta:

Keskeinen merkitys asian kannalta on sillä, minkä sisältöiseen sääntelyyn asiasta päädytään EU:ssa asetusehdotusta COM(2018)225 final koskevissa E-evidence-neuvotteluissa. Edelleen merkitystä asian kannalta on myös sillä, katsooko USA lopulta

voivansa neuvotella yhteistä sopimusta koko EU:n kanssa, koska USA:n asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön (Cloud Act) perusteella kysymys tulisi olla USA:n ja toisten valtioiden kahdenvälisistä sopimuksista. Ylipäättään neuvotteluista USA:n kanssa voidaan perustellusti odottaa varsin haasteellisia, koska molemmat osapuolet ovat juuri valmistelleet neuvottelujen kohteena olevaa teemaa koskevaa uutta sääntelyä toisistaan selvästi poikkeavilla toteutustavoilla.

Asiakirjat

Kokousta varten ei ole jaettu asiakirjoja.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

LsN Lauri Rautio, OM/KRO, lauri.rautio(at)om.fi, puh. 0295 150 380
EaT Joni Korpinen, OM/KRO, joni.korpinen(at)om.fi, puh. 0295 150 012
LsN Janne Kanerva, OM/KRO, janne.kanerva(at)om.fi, puh. 02951 50176
NvM Jouko Huhtamäki, SM/PO, jouko.huhtamaki(at)intermin.fi, puh. 02954 88556
Marième Korhonen, LVM
Tuuli Eerolainen, VKSV

EUTORI-tunnus

EU/2019/0417, EU/2019/0418

Liitteet

Viite

LIITTEET

Asiasanat	oikeus- ja sisäasiat
Hoitaa	OM, SM, UM
Tiedoksi	EUE, STM, TEM, TULLI, VM, VNK, VTV
